

NÉMETH ZSOLT*

Az ellenség-büntetőjog lenyomata

*„Ne felejtse, hogy a bűnös is ember,
hogy a büntetendő cselekmények jó részének nem a rosszakarat,
hanem a tudatlanság, a nemtörődömség és a nyomor a szülőanyja...”*

(A jó rendőr tízparancsolata, 8. pont: Légy emberséges)¹

A Kriminológiai Társaság 2008. évi miskolci vándorgyűlésén hallottam először az ellenség-büntetőjogról mint a kriminálpolitikai változások következményéről, a jubiláns Prof. Nagy Ferencről. Számomra itt és most fontos lényegét, a jogállami büntetőjog eróziójának markáns megnyilvánulását Jakobs-művei nyomán Nagy Ferenc, többek között, így jellemzi: „A büntetőjogi törvényhozásról átmenet a „küzdélem” törvényhozásra. Miként például a gazdasági bűnözés, terrorizmus, szervezett bűnözés, de a szexuális bűncselekmény és más veszélyes bűncselekmény elleni „küzdélem”. Vagy: „Az eljárási garanciák leépítése. Például a kapcsolattilalom, mint klasszikus példa”² A vándorgyűlésen még szó esett arról, hogy megjelent a szimbolikus büntetőjog, de érdemben nincs hatása, a problémát nem is akarja megoldani, csak jelezni, hogy foglalkozunk vele. Mindennek következtében a büntetőjog mind kevésbé tud megfelelni a társadalmi és politikai igényeknek.

A bűnözés elleni küzdélem, vagy ami még rosszabb, harc régi szólam a rendőrségen is, roppant káros, ám tökéletesen értelmetlen: nem is a bűnözésre, hanem a bűnelkövető emberre irányul. Pedig a bűnüldözés, a bűnügyi igazgatás a rendészettudomány terrénuma, magas szakmai kvalifikációt igényel, ahol az erőszaknak csak kivételes és kiegészítő szerepe lehet.

Az állami erőszakkultusznak sok oka képzelhető el, ám lényegét tekintve az ember és az állam viszonyáról van szó, vagyis, hogy melyik az előbbre való. Érdekes felidézni erről *Albin Eser* gondolatait: „A helyes rangsor: ember – állam! Az államnak az embert kell szolgálnia, mégis bizonyos fokig felette áll, amikor békéltet vagy kártalanít, akkor is. Szükségesek-e a tilalmak, a szankciók a közösség működéséhez? Igen, a konfliktusok elkerülhetetlenek, az erősebb megfékezése jogos igény: a konfliktus azonban az ál-

* címzetes egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem

¹ RÉDEY MIKLÓS: *Budapesti Rendőrségi Államtanácsos: A rendőri szolgálat vezérfonala*. Budapest, 1916.

² NAGY FERENC: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013.

lam működése révén elszemélytelenedik, a felelősség(érzet) elenyészik – a büntető hatalom öncélúvá válik. Az állam önmagát is védi, valóságos szentséggé válik, ugyanakkor az állam szolgáját (a tisztviselőt) omnipotencia érzés keríti hatalmába, miközben tudja, hogy korlátozott eszközök birtokában van. A gyanúsított az eljárás (személytelen) tárgya lesz, a sértettet a konfliktusból kirekesztik – főszereplő az eljáró hatósági ember lesz, a sértett pedig csalódott! Minél erősebbek az állami jogosítványai a polgárok viszonylatában, annál erősebb kontroll kell!”³

Mindez pedig nem pusztán elméleti, hanem nagyon is gyakorlati kérdés. Ennek a viszonyoknak a tisztázatlansága, a problémák ki nem beszélése, nevezetesen, hogy a magyar társadalom valójában milyen rendőrséget szeretne, ez a bajok eredeti forrása. Tartanuk kell attól, hogy a „védeni és szolgálni” jól ismert szlogen tartalma felettébb bizonytalan, biztosan mást gondol erről a polgár és a hatósági ember. Így aztán nem lehet csodálkozni azon, hogy nincs megfelelő, mindenki által elismert eredmény, hatás a bűnözésre, a közbiztonságra, miközben sérülnek jogállami alapelvek és állampolgári jogok, de eredményezi azt is, hogy a rendőrség szervezetében diszfunkciók vannak, mellébeszélések és látványtervezés, végül, pedig maga a munkavégző ember, a szolgálatát teljesítő ember is rosszul jár, ritkán érezheti a jól végzett munka örömét, a valódi siker élményét.

Különösen a „másság” van célkeresztben: európai törekvés, hogy a rendőri tevékenység járuljon hozzá az emberek közötti béke fenntartásához és a társadalmi harmóniához. Ez a gondolat a rendészeti gyakorlatunkban tökéletesen idegen, különösen rosszul jár a valamilyen tekintetben kisebbségi létben élő. Legyen az bűnelkövető, vagy „csupán” prostituált, homoszexuális, cigány, vagy hajléktalan, róla fölényes gúnnyal, vagy gyűlölettől áthatva szokás „beszélgetni”. Hogy a kisebbségi lét kiszolgáltatott helyzetet jelent, hogy velük kapcsolatban szakmai kérdések merülnek fel, amelyeket tárgyilagosan, a szakmánkra, valamint az emberre vonatkozó tudományos ismeretek és törvényes előírások szerint meg kell oldani, fel sem merül.

A másságból persze kriminalitás is származik. Volt idő, amikor a másság önmagában bűnnek számított és kíméletlenül büntették: boszorkányokat szerencsére már régen nem égetnek, de például az évszázaddal ezelőtti tiszaezlári vérvád olykor ma is kísért. Az ember, aki valamilyen - nyilvánvalóan az akaratán kívül eső, a születése véletlenjéből fakadó - ok következtében másként mutatkozik és viselkedik, mint a többség, sokkal veszélyeztetettebb, hogy bűncselekmény szereplője legyen, akár áldozati, akár elkövetői pozícióban. Az egyedül maradó, a bármilyen szempontból kisebbségbe kerülő ember kiszolgáltatottá válik, szinte kínálkozik áldozatnak, másfelől pedig gyakrabban kényszerül szükséglete kielégítése vagy konfliktusa rendezése végett olyan megoldásra, amit aztán mások, a többség zokon vesz, tilalmazza és bünteti érte. A büntetés így aztán nem sokat ér, érzékletesen fogalmaz a költő: „Tilalom? Más tiltja! Bűn? Nekik, s ha kiderül.” (Szabó Lőrinc: Az egy álmai).

Varietas delectat: a változatosság gyönyörködtet, mondja a régi latin mondás. A modern tudományok is igazolják a biodiverzitás hasznát, a sokféleség, az eltérések együttlélése vitathatatlan érték. Sokan nem osztják ezt a nézetet, idegenkednek a “más”-tól, veszélyt, sőt kárt látnak benne. Nyelvtanilag, az értelmező szótár szerint határozatlan névmással van dolgunk: valakivel, valamivel, nem azonos a más, eltérő minőség,

³ Székfoglaló a Magyar Tudományos Akadémián, 1995.

más fajtájú. Ennyit mond a szótár, nem értékkel, nem nyilvánítja sem jónak, sem rossznak a másság állapotát. De, mi következik abból, ha valaki más? Jó vagy rossz, veszély vagy érték? Ha veszély, kinek az: a közösségnek, vagy az egyénnek, aki más?

A szociális munkások szerint a másság valami olyan állapot, amin segíteni lehet és kell is. Eltérő élethelyzetű csoportok tagjainak tekintik őket, akik az életmódjuk, valamilyen szenvedélybetegségük vagy csupán az etnikai hovatartozásuk okán mások. A szociális munkás küldetése az, hogy segítsen az eltérésekből eredő feszültséget elviselni és kezelni. A másság ugyanis nagyon sok baj forrása, de elsősorban nem önmagában az, inkább, ahogyan kezeljük, pontosabban, ahogy nem vagyunk képesek elviselni a sajátunktól eltérő formát, stílust, gondolkodást. Ezt bizony megismerni és tanulni kell, és erre éppen a szociális munka eszközei kínálkoznak, ez pedig roppant idegen a rendőrség szervezeti kultúrájától.

I. Izsák – rendőrségi katasztrófa

Egy szélsőséges kimenetelű eset, de nagyon is jellemző: néhány éve a Kecskeméti Törvényszék első fokon életfogytig, illetve 20 évig tartó fegyházbüntetésre ítélte azt a két rendőrt, aki a vád szerint 2013. április 8-án az izsáki rendőrőrsön agyonverte Bara Józsefet, akit a halála előtt két órával egy motoros láncfűrész ellopásáért állítottak elő. A két rendőr azzal védekezett, hogy csak a gyanúsított ellenállását akarták megtörni. Jelentésük alapján az izsáki őrsöt is felügyelő kiskőrösi rendőrkapitány feljelentette az elhunytat. Az ügyészség elutasította a feljelentést, és széles körű nyomozásba kezdett. Kiderült, hogy nem Bara lopta el a keresett fűrész, viszont a halálát okozó két rendőr korábban még legalább négy előállítottat vert meg kihallgatás közben. Ők egészen addig nem mertek beszélni erről, amíg a két brutális izsáki rendőrt le nem tartóztatták.

Finszter Géza kriminológus évek óta sürgeti a rendőrség szervezeti és szemléleti megújítását: „Ami Izsákon történt, a rendszerbe van kódolva, és majdhogynem bármikor megisméltődhet. A rendőrség az állami erőszak-monopólium birtokosa, ami már önmagában is kockázatot jelent, mivel a monopolhelyzet az élet minden területén visszaélésre csábít, de itt a kontroll nélkülség végzetes. Ez persze nem magyar sajátosság. Különböző mértékben a világ minden rendőrsége küzd a problémával. Az amerikai városi rendőrségek botrányairól szinte naponta számol be az sajtó. Finszter szerint a helyzet azokban az országokban rosszabb, amelyekben a társadalom a „rend” érdekében kész bizonyos mértékig szemet hunyni a rendőri erőszak felett, sőt, az emberek vagyunk és testi épségük védelmében igénylik is, hogy a rendőrök, ha kell, kicsit hágják át a törvényeket. Adott tehát a csábítás, a rendőr kezében az erőszak-monopólium, mögötte a társadalmi igény, hogy teremtsen rendet, és ott van még a feletteseknek az elvárása, hogy mielőbb sikert érjen el. Az elvárások, illetve a sikertelenség beláthatatlan következményeitől való félelem megkönnyíthetik a szabályok áthágását.”⁴

Az első fokú bírósági ítélet életfogytiglanját a Szegedi Ítéltábla 12 évre csökkentette: emberölés helyett halált okozó testi sértés büntetést állapítva meg. Az indokolás a rendőri

⁴ FEKETE GY. ATTILA: *A rendszerbe van kódolva, hogy halálra ver a magyar rendőr*. Népszabadság 2014. december 27.

szervezet szempontjából különösen gyalázatos körülményre hivatkozott: miután ezen a rendőrőrsön rendszeresen megverték az embereket, és még soha nem halt meg senki, ez alkalommal sem kellett arra gondolniuk a rendőröknek, hogy meghalhat az előállított.

II. A bűn és büntetése

Foglalkozásunk tárgya a bűn, pontosabban az ember, aki a bűnt elköveti, és aki így szembeszegülve a közösséggel, kikerül onnan, magára marad. „A bűn lényege: a világ rendjéből való kiválás, kiszakadás”, szögezi le Korzenszky Richárd tihanyi perjel, a Tihanyi Bencés Apátság házfőnöke, gyönyörű és okos írásában⁵. Mélyen egyetért az a gondolatával is, hogy a „bűnnel kapcsolatban nem a büntetés a lényeges, a bűn önmagában létező valóság, téves viszonyulás a világhoz”. Bizony erről van szó: önismeret hiánya, a másik emberrel való együttműködés lehetőségének és hasznának fel nem ismerése, ez okoz minden bajt. A baj tetézhető, ha a büntetésnek túl nagy szerepet szánunk. A bűn persze büntetést érdemel, ezt már a Bibliából is tudjuk, azonban a büntetésnek csak akkor van értelme, ha a megbüntetett támogatását, a közösségbe való visszatagolódás lehetőségét is tartalmazza. A bűn elkövetésének a beismerése: a kiengesztelődés, a bűnbocsánat előfeltétele. Éppen ez a legfőbb tanulság a keresztény tanításban: lehetőséget kell kapnia a vétkezőnek az emberi egzisztencia helyreállításának az aktusára. Úgy tűnik, manapság ezt sokan elfelejtik, az állam is hajlik a túlzott szigorra, viszont a beilleszkedésre jelentkezőnek édeskevés lehetőségét tud adni a büntetés kiállása után.

Az egyházi tanítás szerint a világnak olyan rendje van, amelyben annak az embernek van helye, aki meg tudja különböztetni a jót és a rosszat, és szabadon képes választani közöttük. Ezzel már vitatkozik a kriminológia. Szerintünk a látszólag szabad akaratlan alapuló emberi jelenségek körében éppúgy (vigyázat: nem éppen olyan!) törvények uralkodnak, mint a fizika világában. Ennek megfelelően az embernek csak relatív választási szabadsága van: az adott pillanatban ugyan dönthet látszólag arról, hogy a bűnt elköveti, vagy elkerüli, azonban éppen tudatlansága (önmagáról és másokkal való viszonyáról) okán, a döntése is téves. A választásban természetesen benne van az ember egész addigi élete, neveltetésének minden élménye. Születése véletlenjéből következően sorsa tele lehet kudarccal, el nem fogadottsággal. Személyiségének szerkezete következtében az újabb megfosztottságot egyszerűen képtelen elviselni, bűncselekmény formájában adott válasza, valósággal spontán reakció sokszor. Mindehhez jöhet még a napi tapasztalás, hogy hasonló vagy nagyobb bűnökért mások elkerülnek a felelősségre vonást. *Szabó Lőrinc* is ekként fogalmaz az Egy álmai c. versében: „Bűn? Másnak, s ha kiderül!” A bűn mégsem magánügy, másokat, esetleg mindannyiunkat érint, tehát kezelni kell. Nagyon nem mindegy, hogy képesek vagyunk-e rá okosan és türelmesen.

Aki alaposan meg akarja ismerni a büntetett, nem az alkalmi bűnözőt, akiért a társadalom jórészt magára vessen, hanem a született és javíthatatlant, akiért majdnem kizárólag a természet a felelős, annak *Lombrosanak* A bűnöző ember című művét kell tanulmányoznia. Az olasz börtönorvos 1876-ban megjelent könyvében találjuk a bűnel-

⁵ KORZENSZKY RICHÁRD: „*Hisz bűnösök vagyunk mi...*” Belügyi Szemle 2001/6.

követők első tudományos igényű csoportosítását: úgy vélte, hogy az alkalmi elkövetők mellett vannak elmebeteg bűnelkövetők és végül a született bűnözők. Azt állította, hogy egyes embereknek a biológiai örökségük folytán jól felismerhető testi jegyei vannak (hatalmas állkapocs, erős, kutyaszerű fogazat, hosszú végtagok stb.) amelyek az emberi törzsfejlődés egy korábbi szakaszára voltak jellemzők, tehát a született bűnöző volta-képpen fejlődésben visszamaradt egyed, aki ennél fogva veszélyes a társadalomra. Lombroso az elméletével elismerte ugyan, hogy az ember nem a szabad akaratából lesz bűnöző, azonban szerinte az említett stigmákkal rendelkező ember óhatatlanul káros lesz a társadalomra, tehát ki kell iktatni őt onnan. Lombroso gondolatait azóta számtalanszor megcáfolták, mégis, a született bűnöző, a veszélyes ember gondolata azóta is makacsul kísért, a laikus közvélemény nagyon szeretne hinni benne, különösen a felkavaró gyilkossági esetek hallatán.

Jellemző a „fogékonyságunkra”, hogy nagy szenzációt keltető brutális bűncselekmények nyomán mindig föllángol az indulat: a született gyilkoló ösztöneit látjuk-e elszabadulni? Csalódást kell okoznunk a felfűtött kedélyű, vérmes fantáziájúaknak: nincs biológiai, genetikai örökölhetőség itt. A kriminális magatartásnak persze van biológiai alapja, hisz az ember élőlény, így az élővilág törvényei rá is vonatkoznak, de ma már sokkal inkább társadalmi meghatározottságúak vagyunk, ahogy Szalai Sándort szokta idézni nagy kriminológusunk Szabó András, az egykori alkotmánybíró: „az ember társadalmi derivátum”. Igaz, a bűnözés, egy bizonyos nézőpontból tanult viselkedés, és a kisgyermekkor különféle hatásai között természetesen lehet a bűnözés irányába taszító-vonzó is, a tanulási mechanizmus révén aztán tényleg mintha örökölné egy-egy gyermek a szülei kriminalitását, de ez egyáltalán nem általános jelenség. Higgyük el, hogy még a bűnöző ember is jóra szeretné vezetné az utódát, más kérdés, hogy ez gyakran hiú ábránd csak, viszont egyáltalán nem reménytelen, hogy a különféle közösségek segítsenek nyújtsanak ebben nekik.

Kriminológiai közhely, hogy a bűnözés a társadalom életének lenyomata, a közösség és a benne élő egyén életében fellépő zavarok tünete, ezért azt hatalmi eszközökkel „visszaszorítani” nem lehet, mert ha időlegesen sikerül is a felszíni jeleket elnyomni, a problémák gyökere megmarad és később vagy azonnal, esetleg más területen vagy más életviszonyokban jelentkezni fog, még hozzá súlyosabb formában. Így tehát azt sem érdemes a rendőrségnek célul tűznie, hogy a bűncselekmények száma bizonyos határokon belül maradjon. Nemcsak azért bajos ilyet mondani, mert a bűnözés, mint tudjuk oly bonyolult társadalmi jelenség és, ahogy *Vigh József* professzortól a budapesti jogi karon valamennyien tanultuk, „a társadalmi jelenségek, tehát az emberi magatartások körében is épp úgy törvényszerűségek uralkodnak, mint a fizika világában”, hanem azért is, mert ezzel a kijelentéssel a rendőrség - teljesen feleslegesen - magára veszi a felelősséget a bűnözésért, annak alakulásáért.

Sokan hiszik, hogy a megnövekedett bűnözés oka a határok kinyitása, a külföldiek tömeges beutazása, a demokratikus szabadságjogok kiteljesedése és hasonlók, azonban ezek legfeljebb árnyalják a képet, az igazság inkább az, hogy a bűnözés ebben az aspektusban is a társadalmi folyamatok eredménye, mégpedig ama társadalmi folyamatoké, amelyek a rendszerváltást is kikényszerítették. A rendszerváltás Magyarországon, noha vér nélkül, szerencsénkre, mégiscsak forradalmi változásokat hozott a tulajdonviszonyok, a termelés és az elosztás egész makrorendszerében és ennek nyomán a polgárok hétköznapijaiban is. Tudjuk, hogy az ember nem könnyen alkalmazkodik még a kisebb vál-

tozásokhoz sem, ezért semmi meglepő nincs abban, hogy a helyüket nem, vagy nehezen találó, a beilleszkedni nem tudó emberek sokkal többen lettek, hogy a devianciák, benne a bűnözés is súlyosbodtak. Nem történt más, mint, hogy a gazdaság gyarapodásával lehetőségeink és igényeink megsokasodtak: emberek és árucikkek hatalmas tömege utazik északról délre és keletről nyugatra, vagy onnan vissza. Az áru és pénzpiac globalizálódik, a multinacionális cégek betelepülése nyomán már mindannyiunknak van hozzávetőleges képe arról, hogy milyen hatalmas és átfogó folyamatok zajlanak le a világban. Mindezek következtében az emberek közötti kapcsolatok, különböző viszonylatok száma a többszörösére növekedett, ennek megfelelően lényegesen több lett a konfliktusok lehetősége is. A bűnözés ma Magyarországon pontosan olyan, mint az a társadalmi berendezkedésünk, a hétköznapi kultúránk által meghatározott, ebben az értelemben tehát nincs benne semmi rendkívüli, ezért indokolatlan a harangokat félrevernünk és a néhány, de mindenképpen kivételes drámai bűnügy reflektorfénybe állításával, túlzóan általánosítva, az emberek nyomasztó érzéseit, mindennapi félelmeit növelni.

A büntető igazságszolgáltatásban működő szakemberek, úgy tűnik, ma már egyetértenek abban, hogy a büntetőjog még végső eszközként bevetve is inkább további károkat okoz, mintsem segítene rendezni az érintettek sorsát. Igen sokat mondó, hogy például a pedagógus társadalom viszont milyen sokat várna el a büntető szankciók alkalmazásától. Tagadhatatlan, hogy az okosan alkalmazott büntetésnek van szerepe a reszocializációban, ám az ilyesmire külön nem képzett és egyébként is túlterhelt, továbbá rendkívüli módon teljesítmény-orientált rendőrök nem képesek okosan működtetni az erőszakszervezetet. A sokszor értelmetlennek tűnő és nagyon kegyetlen bűnös agresszió egyik okát valószínűleg itt kellene keresni: a félresöpört emberi jogok, a hatalmaskodó hatóságok körül.

Tudomásul kell vennünk, hogy folyamatosan növekszik a bűnözés (időnkénti visszaesések ellenére is), az igazságszolgáltatás pedig – természetes módon - csak késve tudja követni (személyi, anyagi-technikai, szervezeti vonatkozásokban), mind jelentősebb a felderítetlenül maradó bűncselekmények száma. Az igazságszolgáltatás rendszerre a felderített bűncselekményeket sem képes feldolgozni, (létszámnövelés, szervezetmódosítás, anyagi ráfordítás növelése sem segít). Az alkotmányos emberi jogi garanciák a terhelt és védője eljárásjogi pozícióit megerősítették, a bűnüldözés mozgásterét szűkítették, az eredményességet ezzel is csökkenve, törvénysértő gyakorlatok terjednek. Mindezek következtében az igazságszolgáltatás működése bürokratikus öncélok irányába tart, a bűnüldözési érdek abszolutizálása felé, lényege szerint a saját, belső hatékonysági mércéjének megfelelés számít csak. Következmény: a büntető igazságszolgáltatás sem a bűnözésre, sem a bűnözőre nem tud számottevő hatást gyakorolni, tehát valójában nem is hatékony. Ki kell mondani, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer pusztán létével, és nem tölti be társadalmi funkcióját: bizonyos fenyegetettség a jogsértő számára, hogy a bűncselekmény elkövetését felelősségre vonás követi. Ugyanakkor kiegyensúlyozott és törvényes működésével felmutatja, és ezzel erősíti a társadalmi értékeket, ezzel pedig egyensúlyt teremt a társadalmi biztonsága iránti igény és a bűnözés között. Ennél többet nem várhatunk, de ezt meg kell(ene) követelni.

Amitől többet várhatunk az éppen a „community policing”, vagyis a közösségi rendészet filozófiája és gyakorlata, amely nem legyőzni akarja a bünt elkövető embert, hanem társadalmi együttműködéssel úgy hatni rá, hogy képes legyen beilleszkedni a ki-

sebb nagyobb közösségekbe: családba, iskolába, munkahelyi és lakóhelyi környezetbe. Ebbe a közös munkába természetesen beletartozik a rendészeti működés a maga korlátozó, kényszerítő eszközeivel, de önmagában soha nem lehet eredményes.

Minden sokat társadalom bajlódik ezzel: tagjainak egy viszonylag állandó hányada törvényszerűen deviálódik. Régi keletű a vita arról is, hogy ennek a költségeit ki állja, ki a felelős a beilleszkedni nem tudásért: a közösség, amely kitermelte ezeket a bajokat vagy az egyén, aki tanúsítja azt. Egyszerűen szólva, a kérdés lényege az, hogy az ember sorsa a viszonyai által meghatározott-e vagy pedig szabad akaratából cselekszik. A válasz világnézetünkötől, de anyagi teherbíró képességünkötől is függ: szegény országokban bizony hajlanak arra, hogy a szerencsétlen sorsú embert magát hibáztassák. *Heller Ágnes* filozófus érzékletes képpel foglal állást: „Mindannyian bele vagyunk hajítva a világba, a születésünk véletlenje, hogy milyen közösség tagjai leszünk.” Akit a vakszerencse rossz helyre juttatott, nehezen lehet jó, egyedül láthatóan képtelenség is, csak a jó közösség segíthet. Ebben van a jó helyre született többségnek felelőssége: jó, ha észben tartjuk, a rossz sorsú emberek segítése másra nem hárítható - anyagi kiadásokkal is járó - kötelesség.

Úgy tűnik, szaporodik a rossz sorsú emberek száma, hisz ma már az utcán is elénk tárják bajaikat. De, igaz-e, hogy mindennek az oka elsősorban az erősödő individualizáció, hogy az emberek egyre többen tudatosan hagyják el közösségeiket és szabadulnak múltjuktól, kötöttségeiktől? Ez csak a felületes látszat, valójában, bár a szabadon választott közösségeink (munkahely, lakókörnyezet, barátok) gyakran vékony szálon függenek és kevésbé teherbírók, de a születésünk véletlenjeként kapott közösség, a származási közösség, a legtöbbünket ellenállhatatlan erővel fog, ami azonnal megmutatkozik, amikor létkérdésekről van szó: születésről és halálról, szerelemről és betegségről.

Visszatérve a bűnözésre: a kriminológiai kutatások első nagy alakja, a belga csillagász és morálstatistikus *A. Quetelet* 1835-ben írta: „szomorú az emberi nem sorsa, mert előre megmondhatjuk, hogy hány ember fogja bemocskolni a kezét embertársa vérével.” A társadalmi tömegjelenségek alakulásának törvényszerűségei vannak, ami éppen abban mutatkozik meg többek között, hogy évről évre hasonló számú és jellegű esetek fordulnak elő. Mindez azért nem jelenti azt, hogy ki volnánk szolgáltatva tőlünk függetlenül bekövetkező fatális eseményeknek. A bűnözés törvényszerűségeit felismerve a közösség életét és az egyénét segíthetjük úgy alakítani, hogy minél kevesebb baj történjen. Kézzelfogható eredmények vannak: a magánember mind több technikai eszközzel védekezhet, másokkal társulva pedig még jobb hatást tud elérni, gondoljunk az országban működő majd' száz-ezer tagot számláló polgárőrségre és a megannyi civilszervezetre.

III. Epilógus

A bűnözés és a rendőrség teljesítményének mérése súlyos problémákat vet fel: a lakosság szubjektív biztonságérzete rossz, a rendszerváltást követő nagy várakozás szertefoszlásával különösen az. Látható, hogy a rendőrség nem képes hatékonyan kezelni a nagy tömegű kis- és közepes súlyú bűncselekményeket, különösen a felderítésben nagy az adósság. A közbiztonság állapotának valós javítása helyett a teljesen eluralkodott statisztikai szemléletmód került az értékelés, és ennek következtében a rendészeti tevé-

kenység fókuszába. Mindez pazarlásnak is felfogható, hisz ezzel az önállóságuktól megfosztott rendészeti „közkatonákat” mechanikus parancs- és utasítás szolgai végrehajtójává degradálja, ennek következtében a magyar rendőrség mérhetetlen szellemi erőforrásait tétlenségre szorítja.⁶ Az eredményességre való – minden más értéket elsöprő – törekvés a törvénytelen eszközök használatát mindennapossá tette, csak a statisztikai mutatókban megjelenő vezetői elvárások számítanak.⁷

Befejezésül, térjünk vissza múltunk gazdag hagyományához: „Nagy feladataidhoz nagy hatalmat ad a törvény kezeidbe. Ne élj vissza e nagy hatalommal, hanem légy mindig tapintatos. A polgárság életét, vagyonát, becsületét, szabadságát őrzi a rendőrség. Vigyázz, nehogy e nagy javakban éppen te kárt tégy valahogy. Mielőtt bekísérsz valakit, vagy kutatást tartasz, mielőtt fegyvered használod, eszeden légy, hogy túl ne menj a törvényes határokon. Ne lőjj túl a célon, mert magadnak ártasz vele... Azért, hogy tapintatos és elővigyázó vagy, magától értetődik, hogy adott esetekben lehetsz erélyes és kell is lenned, hogy érvényt szerezz a törvénynek, amelynek embere vagy”. (A jó rendőr tízparancsolata, 5. pont: Légy tapintatos).

⁶ Berta Attila dr. r. dandártábornok, Tolna megyei rendőrfőkapitány előadása. In.: A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában. II. Országos Kriminológiai vándorgyűlés anyaga, Szekszárd, 1996. október 4-5. Magyar Kriminológiai Társaság, Bp., 1998.

⁷ NÉMETH ZSOLT: *A számháború vége? A statisztika, a valóság és a rendőrség*. Belügyi Szemle 2013/4, 5–11. pp.